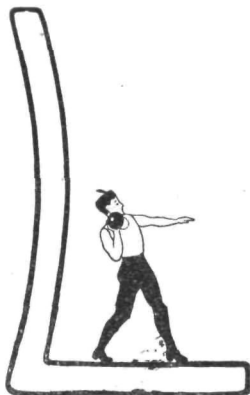

SVEN HEDIN — F. PALNAK:

Za morjem.

Leto za letom zapuščajo nezadovoljneži v starem svetu — v Evropi — rodno grudo ter si gredo iskat lažjega, boljšega življenja v »obljubljeno deželo« — Ameriko. Leto za letom! Ne le nezadovoljneži; mnogo jih je, ki jih je prisilila nesreča, ki so izgubili vse svoje imetje, da jih je preganjala zla usoda, pa so se odločili, da si poiščejo nove domovine, ki jim bo boljša mati, ki jim bo blažji, srečnejši dom. Leto za letom! Vrnejo se ali se pa ne vrnejo, našli so tam sreče in je niso našli; izgubili so se v milijonih ameriškega prebivalstva ali pa so se našli zopet na rodni grudi...

Izmed teh eden je, ki nam o njem pripoveduje v tej povesti švedski potopisec S v e n H e d i n, mož, ki pozna iz lastnega pogleda svet in razmere, ki v njih živé razni narodi po svetu. Po njem vam pripovedujem o Ameriki in o Ivanu, ki je šel, da živi tam — za morjem. Z zemljevidom v roki, ki nam kaže Severno Ameriko, pojdimo z njim tja za morje, da vidimo in spoznamo ta »obljubljeno deželo«.¹⁾

1. IZSELJENEC.

Mrak je legel nad vasico, pa brez luči sta sedela v veliki izbi stara Novaka ter se menila. Niso bili prijetni njuni pogovori.

»Žalostno je, žalostno,« je potožila mati Novačka, »da Ivan že zopet začenja o tem, da bi šel v Ameriko.«

»In videla boš, da ne odjenja prej, dokler mu ne dovoliva,« odvrne oče. »Še včeraj mi je pravil spet o agentu, ki mu je obljubljal zlate gradove, če si kupi vozni listek za parnik, ki odhaja iz Trsta. Saj ni slabo naše gospodarstvo. Brez dolga je. Ampak Ivan trdi in trdi, da dom ne

¹⁾ Zemljevid priobčimo v prihodnji številki.

more preživiti njega in njegovih bratov. Z menoj da je bilo mogoče, trdi; sam da sem bil, oni pa so trije, ki naj si dele zemljo. Da je naša zemlja preslaba, v Severni Ameriki pa da še čaka nepregledno sveta na plug, ki bo začrtal vanj prvo brazdo, in da se zasluži tam po tvornicah v par letih celo imetje.«

»Anton, tvojega brata sin, je pisaril in pisal domov toliko časa, da je zmešalo Ivanu glavo,« toži mati.

»In vendar je bil pred letom ravno Ivan tisti, ki je Antonu najbolj odgovarjal od pota, ga prepričaval, da rabi domovina doma vsakega svojca. Danes pa sili za njim in ne misli na nič drugega kot na Ameriko. Tako težko mi je, če čitam, da je šlo spet toliko in toliko mož in žená z doma tja preko morja. Kaj bo iz tega? Vsaka ladja, ki jih odpelje, mi je kakor pogreb. Oračev in mlatičev zapušča vrsta za vrsto naše polje, najboljše moči se selijo iz domovine. Kaj bo to? Kaj jih vendar sili tja, v negotovost? Vsak tak parnik zmanjša naše sile, ovira naš napredek doma, je za nas izgubljena bitka.«

»Pa kaj se jih ne more zadržati, ustaviti?«

»Ne, zazdaj ne. Mnogi Evropejci nimajo več tiste žilavosti za delo, kakor je bila pri nas prej; mnogim je predolgočasno, da bi orali po istih brazdah, kot so njih očetje. Če trdi Ivan, da je naš dom za tri premajhen, naj bi pomislil, da je tudi v Evropi še mnogo celine, ki bi jo bilo lahko vrati. Prazno je, kar govoričijo o premajhnem prostoru in preobilici prebivalstva. Res, da je mnogo resničnega, mnogo pa pretiranega, kar govori za izseljevanje. Ta ne dobi stalnega dela; drugi je brez kruha, ker je ustavila tvornica obrat; tretjemu so pretežki davki, mnogi pa se izseljujejo, da se odtegnejo vojaški dolžnosti. Najhuje pa so dobre vesti, ki prihajajo od onkraj morja od znancev in prijateljev. Pa naj jim bo še tako slabo, naj trpé kot sužnji, naj bodo lačni ter spoznajo, kako žalostna resnica so njihove nekdanje sanje o sreči in bogastvu — vedno pač hvalijo in hvalijo Ameriko in njeno svobodo. Doma jim ni bilo vseh nič, smejali so se rodoljubju in poniževali domovino. Zdaj pa so pokorni državljani Združenih držav v Severni Ameriki ter se odkrivajo pred zastavo, ki ni njihova.«

»To pa že ni res. Saj se vendar mnogi izseljenci spominjajo doma. Le poglej, koliko denarja pošiljajo domov svojcem!«

»Morebiti. Pa tak podarjen denar le podpira lahkomiselnost. Res je, da jih mnogo ženó z doma prežalostne rodovinske in druge razmere. Pa malo jih je, ki bi ostali Slovenci tudi v tujini, množica jih pogoltne. Iz skromnega Ivana postane bahavi John, ki govori rajši angleško kot slovensko in obeša ameriško zastavo z zvezdami na svojo streho. In ladja za ladjo takih odpadnikov se vozari v tujino. Vse države, vsi narodi čutijo to zlo. Misli si, v 90 letih se je izselilo 30 milijonov ljudi iz Evrope v Združene države. Kakor reka se vali ta človeški tok neprenehoma leto za letom, dan za dnem; vsak dan se izkrcuje v ameriških pristaniščih do

tritisoč Evropejcev ter se razgubljajo po ameriški zemlji. Večjega prese-ljevanja narodov ne pozna zgodovina. Kakor da bi se ne mogli izkazati tudi doma! Pa o tem nočejo misliti fantje, le na ameriško zlato mislijo.»

»In tako naj bo tudi z našim Ivanom? Pa ga res pustiš na pot?«

»Kaj pa hočem? Saj ima svojo glavo. Naj pa plava z velikim tokom!«

»Znabiti je prav tako. Ko se mu stoži po domu, se pa vrne.«

»Prav gotovo ne! Ko odhajajo, pravijo vedno: Kmalu si napravim denarja, pa pridem nazaj domov. Ko pa mine leto, pozablja vedno bolj, in vedno bolj daleč in vedno bolj tuj mu je domač krov. Zame je že, kakor bi umrl, ne povrne se nikdar več.«

2. NA MEDKROVU.

Malo dni po tem razgovoru na Novakovem domu, se je odpravil Ivan v svet. Odpeljal se je v Trst, naznanil se je pri poveljništvu izseljeniške ladje, kjer je najprej zvedel, da ni povedal ravno resnice oni agent, ki je pravil, kako poceni in prijetno se vozi preko oceana. No, pa ta pot ne trpi predolgo, in človek se navadi vsega. Kakor slanki v sodu potniki tudi niso stisnjeni; lahko hodijo okolo, in Ivan se je veselil krasnega vremena, ki mu je lajšalo slovo od rodne grude po Jadranskem morju.

Dolgčas pa ni na krovu prav nič. Vedno si dobiš lahko novega znanca. Saj so se natepli ljudje z vseh vetrov ter otresli v Trstu s črevljev prah z rodne zemlje, ko so se vkrcali na parnik. Tamkaj-le dva brata iz Slavonije. Starejši je bil že deset let v Pensilvaniji ter je služil po štirinajst kron na dan. Vrnil se je, da prevzame domačijo. Pa ga ni strpelo, preozek mu je bi doma svet. Prodal je torej vse skupaj prav poceni ter se napotil z bratom vred v obljubljeni dežel. Tu je kamnosek s Krasa, ki gre v Čikago; tam ima prijatelja iz mladih let, ki ga je pregovoril, da pride in si prisluži prav lahko kup denarja. Na klopi sedi star Primorec; z ženo in hčerjo gre za sinom. Sin je že več let v Filadelfiji stavbni mojster ter si je že toliko opomogel, da pridejo njegovi za njim.

Vsi ti potniki sedé že dolge ure skupaj na krovu ter se menijo, vprašujoč, odgovarjajoč, smeje se in šaleč. Še preden je izginil zadnji evropski svetilnik, se je Ivan že prav dobro spoznal v Ameriki. Vedno doné na uho ista imena: Novi Jork, Filadelfija, Čikago in San Francisko, pa spet San Francisko, Čikago, Filadelfija in Novi Jork. Saj bolj navadno že ne more biti! Med te štiri točke se še postavi par manjših mest in nekaj rek, gorovij in jezer, zveže ta štiri mesta z železniškimi progami, si misli v severu neizmerno Kanado, na jugu gorato Mehiko, na vogalih vsega tega čveterokotnika polotoke Aljasko, Kalifornijo in Florido, na četrtem oglu pa veliki otok Novo Fundlandijo, na zahodni obali se potegne mogočna gorovja, v vzhodno polovico pa se nariše velika jezera in Hudsonov zaliv — in tako je po Ivanovih mislih zemljevid Severne Amerike gotov. V enem dnevu ga zna otrok na pamet.

Ko se Ivan tako-le zamišlja, sliši, kako pravi tam blizu njega ženska:

»Prav zares, moj sin služi na dan po 6 dolarjev in živi kakor gospod.«

»Šest dolarjev je že skoro 30 kron!« si misli Ivan in rad bi zvedel kaj več o tem sinu. Tedaj pa stopi k njemu starejši Slavonec, ki je že bil v Pensilvaniji ter ga vpraša, kaj misli početi preko morja? Da naj le nikar ne misli, da bi tam komu pečeni golobje letali v usta.

Ivan odvrne nekoliko užaljen: »Doma sem pomagal očetu pri domu, znam orati, sejati in delati vsa kmetiška dela, delal sem že tudi kovaško in bil že tudi kočijaž v graščini.«

»In na ta način misliš kaj zaslužiti tamkaj?« ga vpraša oni in se zasmehljivo zasmije.

Ivana je to jezilo, obrne se ter odide. Stal je pred gručo sopotnikov. Zadovoljno posedajo, si ovijajo noge v stare odeje ter se menijo o znancih in prijateljih, ki so jih pustili doma in ki jih dobe v novem svetu. Zaupavajo si svoje nade in svoje načrte ter govorijo veselo, kakor da potujejo za zabavo ali na kakšno veselico; prav kakor da imajo listek za vožnjo domov že v žepu. Doma toči morebiti kdo za njimi solze. To mine. Zdaj bo treba delati in služiti denar, potem pa se vidimo zopet srečni in veseli! Tako-le mislijo ponajveč, in nikomur ne hodi na misel, da ostane tamkaj do smrti. O, ne! Doma, pri domači cerkvi sv. Jerneja mu bodo počivale kosti. Sreča je pač za te siromake, da ne poznajo resnice; tiste resnice namreč, da ne bodo zrlji več domovine.

Na zahodu zahaja solnce ter meče svoje zlato na deželo sanj, ki zrovanjo izseljenci, Evropa pa tone v dolgih sencah; žarek zadnjega evropskega svetilnika več ne dosega parnika. Težko, da bi jih bilo dosti med izseljenci, ki bi vedeli, da so prekoračili razpotje svojega življenja, in ni več nobenega nazaj. Stari svet, ki jim ni dal zadovoljstva, izginja na obzorju; novi, ki še sije po njem solnce, naj jim izpolni njih želje.

Večina naših izseljencev, med njimi tudi Ivan, še niso videli nikdar velikega morja, in ob pogledu nanje jim je postalo tesno. Vsenaokolo voda, na njo in njene vale pa lega tema. To je bilo pač drugače doma za vodo, pa še po Jadranskem morju: vedno je bila videti obal. Človek se je le počutil bolj domačega.

Številne električne svetilke mečejo svojo luč po množicah, ki jih nosi vera v boljšo bodočnost preko globin Atlantskega oceana. V kotu blizu strojnice sedi po tleh kopica Židov, starih in mladih, moških in ženskih. Hitro govore, mahajo z rokami, in vidiš jim, da se suče govorica le o dobičku; beseda »dolar« jim je vedno na jeziku.

Tesno je na hodnikih na medkrovu. Kakor je bila vsa družba prve dni razburjena, tako so zdaj utrujeni, in vsepovsod sedé ženske in moški po klopih ter spe, drugi razvezujejo cule ter jemlje ven prigrizke, ki jim jih je dala na pot še domovina, še drugi čitajo časopise in pisma. Nič ni več novega, obrazi so vedno isti, vse postaja dolgočasno. Mnogi že komaj težko čakajo, da jih pokliče zvonec k večerji. Po jedi pa se porazgube in poiščejo po klopih preprosto ležišče.

Tako prehajajo na krovu dnevi, vsak daljši kot prejšnji. Ljudje zró na menjavo po morju, na vedno migetanje valov, ladja, ki vozi mimo, jim

je dogodek. Jadrnice in parniki se prikazujejo na obzorju, zdaj se celo približuje puhajoči velikan, postaja vedno večji ter spolzi nedaleč proč mimo ladje izseljencev, ki so se nabrali v dolgih vrstah na krov. Debel dim se vali iz štirih velikih dimnikov, in ob obeh straneh visi pri gorenjem krovu deset velikih rešilnih čolnov.

»Kako se pravi tej ladji?« se obrne Ivan do mornarja, ki je premetal počasi debele vrvi in mu je bilo videti, da mu ne manjka časa.

»To je brzoparnik Bremenskega lojda »Kaiser Wilhelm II.«. Dolg je 215 metrov, 9 metrov ga je v vodi. Razdeljen je podolž in počez in ima 17 prostorov, ki so za vodo neprodirni. Njegova bronasta vijaka imata po 7 metrov premera, in pod njegovim parnim kotlom gri 112 ognjev. Vidite štiri dimnike? Vsak ima v premeru štiri metre.«

»Pa draga le mora biti taka ladja! Koliko kaj stane?«

»No, precej! 20 milijonov kron. Zato pa gre na parnik tudi skoro 2500 ljudi; 600 jih je same posadke. Na njej so tudi popolna krasna stanovanja, v katerih se vozijo ameriški milijonarji v Evropo. Ste čuli o »Titaniku«? Kjer je utonilo toliko bogatašev? No, vidite, taka ladja je plavajoč hotel; godba igra pri jedi opoldne in zvečer, na ladji izhaja tudi časopis, ki dobiva novice po brezžičnem brzojavu. Vozi pa tak parnik tako hitro, da prevozi pot med Amerika in Evropo v petih dneh in nekaj urah.«

»To je menda pač najhitrejša zveza?«

»Vsaj bila je. Seveda pa tekmujejo razne družbe po raznih državah v tem, katera bi bila najhitrejša. Tudi nesreča na »Titaniku« se je bila zgodila le zaradi take naglice. Danes sta najhitrejša angleška parnika »Lusitanija« in »Mauretania«. Za kako dolgo? Saj že grade parnik, ki mu bo ime »Olimpija« in bo dolg 260 metrov. Pomislite: če bi ga postavili pokonci na nos, bi bila njegova visokost skoraj za dva šentštefanska zvonika na Dunaju. Stari Kolumb pač nikdar ni sanjal, kakšni velikani bodo plavali po vodi, ki so jo prve rezale njegove tri ponižne trojadrnice.«

(Dalje.)

ooo=====ooo

Uspavanka ribiške matere.

*Ostra burja okrog hiše
se drevi nocoj,
a sem k tebi ne pripiše;
spavaj, srček moj!*

*Morski vali so zdivjali
in rohne strašno;
mirno je tu v koči mali;
spavaj mi sladkó!*

*V barki se v vihar ni noči
oče vozi tvoj;
kmalu se povrne h koči;
spavaj, srček moj!*

*Kmal bo vihar izgubil
svojo divjo moč;
oče tvoj te bo poljubil!
Srček, lahko noč! . . .*

Josip Kralj.

=====